

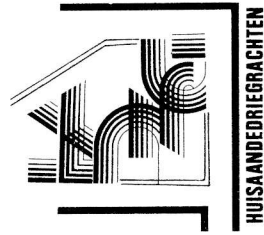
MORFOLOGIE VAN HET NEDERLANDS

onder redactie van
G.E. Booij

MET EEN INLEIDING EN EEN SYSTEMATISCHE BIBLIOGRAFIE

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	1
Inleiding	3
<i>C.B. van Haeringen</i>	
De meervoudsvorming in het Nederlands (1947)	19
<i>A. Cohen</i>	
Het Nederlands diminutiefsuffix; een morfonologische proeve (1958)	39
<i>H. Schultink</i>	
Productiviteit als morfologisch fenomeen (1961)	47
<i>A. Sassen</i>	
Over het bestaan en ontstaan van Nederlandse woorden (1971)	63
<i>C.B. van Haeringen</i>	
Het achtervoegsel <i>-ing</i> : mogelijkheden en beperkingen (1971)	77
<i>H. Schultink</i>	
Het prefix <i>ge-</i> in Nederlandse (en Duitse) verleden deelwoorden (1973)	101
<i>H. Schultink</i>	
Plaats en aard van morfologische regels in een transformationeel-generatief taalmodel (1974)	113
<i>F. Zwarts</i>	
<i>-Aar, -arij, -sel</i> en <i>-te</i> (1975)	129
<i>H. Schultink</i>	
Nederlandse affixen en hun boundaries (1977a)	149
<i>H. Schultink</i>	
Over de accentuering van afgeleide woorden in het Nederlands (1977b)	155
<i>G.E. Booij</i>	
Wanneer bestaat een woord? (1978a)	163
<i>G.E. Booij</i>	
Formele eigenschappen van woordvormingsregels (1978b)	171
Systematische Bibliografie	183

Cover: Antje Postma

© "Huis aan de drie grachten" 1979

Printed in the Netherlands

ISBN: 90-6388-002-2

Maar woorden als *happening* en *typewriter* zijn duidelijk moeilijker dan hun Nederlandse equivalenten, omdat deze woorden vanuit het gezichtspunt van de gewone taalgebruiker volstrekt 'ongemotiveerd' zijn. Broekhuis' bestrijding van genoemde stelling is dus onjuist, omdat hij alle soorten vreemde woorden over één kam scheert. Hij maakt een denkfout – wat hij de andere partij verwijt – door uit de constatering dat de betekenis van een geheel woord *niet geheel* voorspelbaar is op basis van de betekenissen van de samenstellende delen, te concluderen dat die betekenis *geheel niet* voorspelbaar is. Puristen (pardon, taalzuiveraars) krijgen daarom van mij gelijk als ze het gebruik van woorden als *typewriter* willen beperken, maar de vervanging van *subtiliteit* door *fijnzinnigheid* daarentegen levert geen voordeel op. Beide laatstgenoemde woorden zijn voor de taalgebruiker transparant dank zij de woordvormingsregels waarover hij beschikt.

Bibliografie

- Aronoff, M.: *Word Formation in Generative Grammar*, Cambridge Mass. 1976.
- Uit den Boogaart, P.C. (red.): *Woordfrequenties in gesproken en geschreven Nederlands*, Utrecht 1975.
- Booij, G.E.: *Dutch Morphology. A Study of Word Formation in Generative Grammar*, Lisse 1977.
- Downing, P.: 'On the Creation and Use of English Compound Nouns', *Language* 53 (1977), 810-42.
- Labov, W.: *Sociolinguistic Patterns*, Philadelphia 1972.
- Marchand, H.: *The Categories and Types of Present-Day English Word Formation*, München, 1969².
- Martin, W.: 'Distributie van 'nieuwe woorden' in de Mei van Gorter', *De Nieuwe Taalgids* 64(1971), 163-76.
- Reinsma, R.: *Signalement van nieuwe woorden*, Amsterdam/Brussel 1975.
- Sassen, A.: 'Over het bestaan en ontstaan van Nederlandse woorden' (oratie R.U.Groningen, 26.10.1971) [in deze bundel]
- Sterkenburg, P.J.G. van (red.): *De Nederlandse lexicologie tussen handwerk en machine*, Groningen 1976.
- Wijngaarden, A. van: 'Het hangbuikzwijnwijnfje' in: P.J.G. van Sterkenburg (red.) *Lexicologie. Een bundel opstellen voor F. de Tollenaere ter gelegenheid van zijn 65e verjaardag door vrienden en vakgenoten*, Groningen 1977.

FORMELE EIGENSCHAPPEN VAN WOORDVORMINGSREGELS*

G.E. Booij

0. Inleiding.

Natuurlijke talen hebben verschillende manieren om nieuwe woorden te maken. De belangrijkste procédés zijn de volgende:

(i) Affigering: het toevoegen van een prefix, suffix of infix aan de stam van een woord. Deze manier van woordvorming is het meest karakteristiek voor het Nederlands.

(ii) Klinkerwisseling. In het Nederlands vinden we dit procédé b.v. in *slot* (N), afgeleid van *sluiten* (V) en *graf* (N), afgeleid van *graven* (V) en in de vervoeging van sterke werkwoorden. Semitische talen maken hier veelvuldig gebruik van.

(iii) Reduplicatie: het kopiëren van één of meer segmenten van een woord. Dit procédé komt in het Nederlands niet voor als onopzettelijk woordvormingsprocédé. Enkele voorbeelden zijn: Latijn: *do* (ik geef) – *dedi* (ik heb gegeven); Quechua: *waya* (slap worden) – *waya-wayá* (los hangen), Grieks: *luo* (ik maak los) – *leluka* (ik heb losgemaakt).

Hieronder wil ik laten zien, hoe bepaalde theoretische probleemstellingen invloed hebben op de wijze waarop deze drie typen woordvorming beschreven moeten worden.

1. Affigering.

Mijn uitgangspunt is een eenvoudig woordvormingsproces, het afleiden van verba van nomina door toevoeging van het prefix *be-*. We krijgen dan verba met de betekenis 'voorzien van x', waar x de betekenis van het nomen is, b.v. *bedijken* 'voorzien van een dijk', *bevliegvelden* 'voorzien van een vliegveld'. Dit woordvormingsproces zou op de volgende twee manieren beschreven kunnen worden:

- (1) $[x]_N \rightarrow [be \# x]_V$
 (2) $[x]_N \rightarrow [be \# [x]_N]_V$

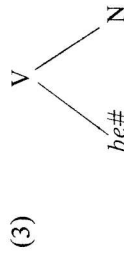
*Herziene versie van een voordracht gehouden op de 3^e Morfologiedag, Leuven, 22 maart 1978. Ik dank J. van Marle, P.C. Muysken, H.C. van Riemsdijk en W. Zonneveld voor hun kritische opmerkingen.

(Zie Booij 1977 voor een motivering van de notatiewijze en de aanname van het interne woordgrenssymbool #).

In (1) is er sprake van een transformatie: de syntactische categorie N wordt uitgewist. Tegelijk echter wordt de syntactische categorie V toegevoegd, d.w.z.: het gaat hier om een structuurbouwende transformatie. Daarom is regel (2) te verkiezen boven regel (1). Regel (2) is een zuiver structuurbouwende regel, te vergelijken met een herschrijffregel uit de syntaxis. Hij kan ook als een herschrijffregel geschreven worden:

- (2') $V \rightarrow be\# N$

Zowel regel (2) als (2') creëren woordstructuren van het volgende type:

Regel (2) verdient de voorkeur boven (1) omdat de algemene linguïstische theorie uitgaat van de volgende beperking op transformaties (Bach 1974:91):

- (4) Transformaties kunnen geen nieuwe knopen creëren behalve door middel van chomsky-adjunctie.

Deze hypothese is voorgesteld voor syntactische transformaties, maar het is een goede research-strategie om zo'n restrictieve hypothese een maximaal bereik te geven. We kunnen altijd nog tot de conclusie komen, dat in de morfologische component structuurbouwende transformaties zoals regel (1) onvermijdelijk zijn. Voor het zover is, moeten we eerst de consequenties van de strengere hypothese nagaan. Een voorbeeld van zo'n werkwijze in de morfologie is te vinden in Siegel (1976), die voorstelt de 'subjacency'-conditie die geldt voor syntactische extractieregels, ook te laten gelden voor woordvormingsregels (WFR's):

- (5) "No syntactic extraction rule or WFR can involve X and Y unless either (1) X and Y are in the same cycle, or (2) Y is uniquely contained in the cycle adjacent to X." (Siegel 1976: 22).

Deze algemene conditie op de manier waarop regels werken, wordt door Siegel gebruikt om te voorspellen in welke gevallen het Engelse prefix *un-* niet mag worden geaffiged aan een woord dat begint met het prefix *dis-*. De conditie "*Un*'s base may not contain *dis*" moet volgens (5) zo worden geïnterpreteerd dat hij alleen van kracht is, als *un-* en *dis-* zich in adjacente cycli

bevinden. Uiteraard kunnen *un-* en *dis-*, of algemener: twee affixen zich niet in hetzelfde cyclisch domein bevinden omdat elk affix een nieuw cyclisch domein creëert, en daarom is geval (1) van de 'subjacency'-conditie op woordvormingsregels niet van toepassing. Siegel spreekt daarom van de 'adjacency'-conditie voor woordvormingsregels, maar er is natuurlijk niets op tegen om de algemenere conditie, de 'subjacency'-conditie (5) voor woordvormingsregels te laten gelden.

Wel is er dit verschil tussen syntactische en morfologische regels, dat in de syntaxis S, NP en misschien PP cyclische knopen zijn, terwijl in de morfologie, N, V en A de categorie van cyclische knopen vormen. Er is dus sprake van een 'parameter-interpretatie' van de notie cyclisch domein: per component van de grammatica moeten de cyclische domeinen worden gedefinieerd (H. van Riemsdijk, pers. mededeling).

Conditie (5), die aangeeft hoe de genoemde conditie op *un-*prefigering moet worden geïnterpreteerd, verklaart nu de welgevormdheid van de woorden (6) en de onwelgevormdheid van de woorden (7):

- (6) $\begin{bmatrix} \text{un} & \# & [\text{dissuade} + \text{ive}] \end{bmatrix}$
 $\begin{bmatrix} \text{un} & \# & [\text{distinguish} \#] \text{ed} \end{bmatrix}$
 $\begin{bmatrix} \text{un} & \# & [\text{discover} \#] \text{able} \end{bmatrix}$

- (7) * $\begin{bmatrix} \text{un} & \# & \text{dis} & \# & \text{honest} \end{bmatrix}$
 * $\begin{bmatrix} \text{un} & \# & \text{dis} & \# & \text{courtous} \end{bmatrix}$
 * $\begin{bmatrix} \text{un} & \# & \text{dis} & \# & \text{loyal} \end{bmatrix}$
 * $\begin{bmatrix} \text{un} & \# & \text{distinct} \end{bmatrix}$

In (6) zijn *un-* en *dis-* niet in adjacente cycli, de conditie is dus niet van toepassing, en de *un-*regel kan dus werken.

Een ander voorbeeld van de relevantie van de adjacency-conditie voor de morfologie kan men vinden in de door Aronoff (1976) voorgestelde 'truncation rules'. Deze regels deleten morfemen voor andere morfemen, b.v. het morfem *-ie* voor *-ief*: *agressie* + *-ief* wordt *agressief*. De formele eigenschap van truncation rules dat ze alleen de eerste van twee *adjacente* morfemen deleten is, gegeven de adjacency-conditie, niet langer een toevallige eigenschap van deze regels, maar vloeit voort uit een algemeen theoretisch principe.

Een derde voorbeeld dat Siegels adjacency-conditie ondersteunt betreft de voor het Nederlands geldende restrictie op woordvormingsregels, dat 'non-native' affixen, uitgezonderd beklemtoonde prefixen, alleen kunnen worden aangehecht aan een woord, als het morfem dat adjacent is aan de aanhechtingspositie ook non-native, d.w.z. van Romaanse oorsprong is (Booij 1977:135). M.a.w.: het is niet zo dat de aanwezigheid van een 'native' morfem in het grondwoord zonder meer aanhechting van een non-native affix blokkeert, maar alleen als het adjacent is aan het aan te hechten non-native

affix. Een woord als *verneukerativiteit* (misleidendheid) is in dit verband interessant. Gegeven dat het woord *verneukeratief* (misleidend) bestaat, dan is *verneukerativiteit* een heel gewoon woord. *Verneukeratief* zelf is natuurlijk een uitzonderlijk woord, omdat het is gevormd door aanhechting van het non-native suffix *-at/lief* aan een native morfeem, maar het woord is dan ook bedoeld als komisch woord. Evenzo blokkeert *wet* in *wettisch* niet de aanhechting van *-isme*, zodat *wetticisme* een welgevoemd woord is.

De door Siegel voorgestelde adjacency-conditie voor morfologische regels verschafte direct al een onafhankelijk argument voor een van de implicaties van de hypothese van de structuurbouwbaarheid van woordvormingsregels, nl. dat gelede woorden interne benoemde haken bevatten. De adjacency-conditie vooronderstelt immers de aanwezigheid van de door benoemde haken gedefinieerde cyclische domeinen? Zijn er nog meer argumenten ten gunste van de hypothese dat gelede woorden interne haken bevatten?

In Booij (1977) wordt betoogd dat dergelijke interne haken een rol spelen bij het functioneren van woordvormingsregels als redundantieregels. De interne haken $[]_N$ van het werkwoord $[be\#dijk]_N$ v.b.v. zorgen ervoor, dat *bedijken* wordt gerelateerd aan de hierboven genoemde woordvormingsregel, in plaats van aan de woordvormingsregel die *be*-verba afleidt van verba (b.v. *belopen* < *lopen*), waardoor niet de juiste hoeveelheid redundante informatie in het lemma voor *bedijken* in het lexicon zou worden voorspeld. Doordat de formele structuur van *bedijken* identiek is aan die van de output van regel (2), worden o.a. het verbale karakter en de betekenis van *bedijken* als redundant gekarakteriseerd (zie voor een uitvoeriger schets van de procedure Booij 1977: 27-29). Nu zou men kunnen veronderstellen dat interne benoemde haken toch niet strikt noodzakelijk zijn voor het voorspellen van de juiste hoeveelheid redundante informatie van een geleed woord. We zouden namelijk ook een conditie aan de procedure kunnen toevoegen die inhoudt dat die woordvormingsregel aan een geleed woord moet worden gerelateerd die de maximale hoeveelheid redundante informatie voorspelt. Dank zij die conditie zal een woord als *bedijken* aan de woordvormingsregel voor *be*-verba met nomina als bases, niet aan de regel van *be*-verba met verba als bases gerelateerd worden. Toch blijft er dan een bezwaar: men kan dan geen onderscheid meer maken tussen verba die alleen formeel geleed zijn, zoals *ontmoeten* dat niets met *moeten* te maken heeft, en verba die ook semantisch geleed zijn, zoals *ontkomen* (uit *komen*). De in Booij (1977) voorgestelde procedure voor het berekenen van redundante informatie maakt namelijk gebruik van interne haken om dit verschil te verantwoorden: *ontmoeten* heeft de structuur $[ont\#moet]_V$, maar *ontkomen* de structuur $[ont\#koom]_V$. De evaluatieprocedure relateert daarom terecht *ontmoeten* niet aan *moeten*, maar *ontkomen* wel aan *komen*. Als *ontmoeten* wel aan *moeten* zou worden gerelateerd, dan zou dat impliceren dat *ontmoeten* extreem veel idiosyn-

cratische informatie bevat. De afwezigheid van een bepaalde eigenschap van een grondwoord in een van de grondwoord afgeleid woord moet namelijk in een goede evaluatieprocedure ook tellen als onafhankelijke informatie. Omdat de betekenis van *moeten* in *ontmoeten* helemaal afwezig is, zou het lemma van *ontmoeten* zeer veel onafhankelijke informatie bevatten. Die consequentie is ongewenst. Bovendien zal de taalgebruiker ook nooit een relatie leggen tussen *ontmoeten* en *moeten*. De interne benoemde haken hebben dus een duidelijke functie.

Een derde verschijnsel, waarbij interne haken volgens Booij (1977) een rol spelen, is bij accent: de accentregels moeten cyclisch worden toegepast op steeds grotere domeinen. De domeinen worden gedefinieerd door interne haken b.v.

$$(8) \quad \begin{array}{l} \text{1e cyclus, woordaccentregel} \quad \frac{1}{2} \\ \text{2e cyclus, woordaccentregel} \quad \frac{2}{3} \\ \text{3e cyclus, woordaccentregel} \quad \frac{3}{4} \end{array} \quad \begin{array}{l} \text{[[[geni]_N + aal]_A + iteit]_N} \\ \text{[[[geni]_N + aal]_A + iteit]_N} \\ \text{[[[geni]_N + aal]_A + iteit]_N} \end{array}$$

De essentie van cycliciteit bij de beregeling van accent is, dat als een syllabe van een woord enigerlei accent draagt, die syllabe enig accent (zij het van een zwakkere graad) blijft behouden, als dat woord dient als basis van een nieuw geleed woord. Een dergelijke cycliciteit is echter ook mogelijk zonder dat interne benoemde haken daarbij een cruciale rol spelen, als men maar uitgaat van de gedachte, dat woordaccentregels als redundantieregels kunnen functioneren in het lexicon, d.w.z.: van elk woord in het lexicon staat het accentpatroon gespecificeerd, en de woordaccentregels geven aan, in hoeverre de informatie over het accentpatroon redundant is. Het in b.v. Chomsky & Halle (1968) gekozen uitgangspunt, dat alle fonologische regels thuis horen in de fonologische component, is namelijk niet gemotiveerd. Met Van Marle (1978) ben ik van oordeel, dat we onderscheid moeten maken tussen woordfonologie en zinsfonologie. In het lexicon dienen alle regelmatigheden in de klankvorm van woorden, in isolatie gesproken, te worden gespecificeerd. Daar hoort woordaccent ook bij. In de fonologische component staan dan alleen stijlbe- paalde regels en regels die over woordgrenzen heen werken.

Men kan dus rustig b.v. *geniaal* markeren met accent van de eerste graad op *-aal*. Zodra de woordvormingsregel voor *-iteit* heeft gewerkt, is er een nieuw domein van toepassing van de woordaccentregel gecreëerd, waarbij het hoofd- accent terecht komt op de syllabe *-iteit*. De input van de accentregel zou dus rustig (9) kunnen zijn:

$$(9) \quad \begin{array}{l} \text{2} \\ \text{1} \end{array} \quad \text{[geniaal + iteit]_N}$$

Maar ook al pleit de cycliciteit van accentregels niet vóór interne benoemde haken, zij pleit er ook niet tegen. Zolang dat het geval is, en op grond van de twee eerder genoemde argumenten, moeten we natuurlijk de sterkere hypothesen dat nieuwe gelede woorden interne haken bevatten, handhaven.

De hypothese dat woordvormingsregels alleen structuur bouwen heeft nog meer implicaties. In Booij (1977) wordt beargumenteerd dat b.v. *agressief* is afgeleid van *agressie* d.m.v. het suffix *-ief*. Daarbij verdwijnt het morfeem *-ie*. Er vindt dus een deletie plaats. Die deletie moet echter plaats vinden d.m.v. een truncation rule, omdat anders de woordvormingsregel zelf transformationele kracht zou hebben. Er is inderdaad onafhankelijke evidentie van het opsplitsen van dit woordvormingsproces in twee stappen. Sommige woorden zijn namelijk geen uitzondering op het woordvormings-, maar wel op het 'truncation'-proces. Vgl.:

<i>wel truncation:</i>	<i>geen truncation:</i>
kandidaat-kandideer	mandaat-mandateer
plagiaat-plagieer	kwadraat-kwadrater

Het 'truncation'-proces kan dus niet worden geformuleerd als onderdeel van de woordvormingsregel, maar moet worden ondergebracht in een aparte regel.

Ook Aronoff (1976:40) geeft een voorbeeld van een woordvormingsproces waarbij slechts in sommige woorden truncation plaats vindt. Zo staan tegenover elkaar enerzijds *curious/curiosity* en *fabulous/fabulosity* waar geen truncation heeft plaats gevonden en anderzijds *various/variety* en *sedulous/sedulity* waar de truncation wel heeft plaats gevonden. *Curiosity* en *fabulosity* moeten dus als uitzondering op de relevante truncation rule worden gekenmerkt.

De conclusie is derhalve dat het juist is om affigeringsprocessen te verantwoorden d.m.v. structuurbouwende, niet-transformationele woordvormingsregels.

2. Klinkerwisseling

Het Nederlands heeft o.m. de volgende nomina, afgeleid van verba d.m.v. klinkerwisseling:

(11)	oo/o	loten	—	lot
	i/o	wringen	—	wrong
		drinken	—	dronk
	aa/a	graven	—	graf

Men zou dus kunnen concluderen, dat hier een transformationeel proces (klinkerwisseling) wordt gebruikt als woordvormingsprocédé. Ook hier kan

echter het niet-transformationele karakter van woordvorming volgehouden worden door dergelijke nomina in twee stappen af te leiden:

- (i) een woordvormingsregel die een N uit een V afleidt zonder fonologisch materiaal toe te voegen en b.v. $[[\text{loot}]_V]_N$ afleidt;
- (ii) een fonologische regel die de klinkerwisseling teweegbrengt.

Ook hier is er onafhankelijke evidentie voor deze splitsing. Diezelfde klinkerwisseling doet zich namelijk voor in gevallen waarin ook een suffix wordt toegevoegd:

(12)	oo/o	komen	—	komst
	i/o	vinden	—	vondst
	aa/a	dragen	—	dracht

We zouden dus een generalisatie missen, als we genoemde klinkerwisseling in een aantal woordvormingsregels zouden specificeren. In plaats daarvan formuleren we nu één fonologische regel voor zowel nomina waar in de afleiding geen fonologisch materiaal is toegevoegd als nomina waar dat wel gebeurd is:

$$(13) \begin{bmatrix} o \\ i \\ a \end{bmatrix} \rightarrow \begin{bmatrix} \emptyset \\ \emptyset \\ \alpha \end{bmatrix} / \text{---} X]_V Y]_N$$

De implicatie van het niet-transformationeel karakter van woordvormingsregels, dat de klinkerwisseling moet worden ondergebracht in een aparte regel, wordt dus hierdoor bevestigd.

3. Reduplicatie

In veel talen wordt reduplicatie gebruikt als woordvormingsprocédé. Reduplicatie is een vorm van kopiëring en dus een transformationeel proces. In het Tarma Quechua (Adelaar 1977:158-64) wordt reduplicatie voor de formering van een aantal typen woorden gebruikt. In alle gevallen gaat het echter om exact hetzelfde soort reduplicatie, nl. complete herhaling van de grondvorm inclusief eventuele suffixen. Daarnaast worden soms ook suffixen toegevoegd buiten reduplicatie om. Enkele voorbeelden:

- (14) i Comparative reduplication ($R_1 + y + R_2$)

Vb: culu- 'stomp maken' $\text{---} \text{culuy}$ — culuy — culuy 'alsof hij het stomp zou maken'
(suffix *-y* treedt op na stam op *u/a*, suffix *ba* na *i*)

- ii Resultative reduplication ($R_1 + y + R_2 + y$).

Vb: $\overset{v}{\text{sutuy}}$ 'lekken' (infinitief) — $\overset{v}{\text{sutuy}} - \overset{v}{\text{sutuy}}\overset{a}{\text{ta}}$ 'kletsnat'
acc

- iii Active participle reduplication ($R_1 + x + R_2 + x$)

Vb: wilax (actief participium) 'vertellend' — wilax-wilax
'verlangend om te vertellen'

Als we willen vasthouden aan de hypothese, dat woordvormingsregels structuurbouwende regels zijn, moeten we dergelijke processen opsplitsen in tweeën:

- (i) toevoeging van een abstract morfeem REDUPL plus eventuele suffixen door een woordvormingsregel;
(ii) vervanging van het abstract morfeem door fonologisch materiaal d.m.v. een aparte regel.

'Resultative reduplication kan dan b.v. als volgt worden geformuleerd:

$$(15) [x]_{V_{\text{inf}}} \rightarrow [\text{REDUPL} + [x]_{V_{\text{inf}}}]_A$$

waarbij V_{inf} eventueel een afkorting is van $[V + y]_{V'}$, d.w.z. bestaat uit een verbale wortel plus een infinitief-suffix $-y$. Vervolgens werkt de volgende algemene regel:

$$(16) \text{REDUPL} \rightarrow x / \text{---} (Y) x]_C$$

waar C een lexicale categorie is en waar Y een variabele is voor een eventueel ook nog toegevoegd suffix, zoals bij comparative reduplication: $Y = [-\text{segment}] [+ \text{segment}]_n [-\text{segment}]$.

De gedachte, reduplicatie als een abstract morfeem te zien, vindt men al bij Bloomfield (1935:218): "Reduplication is an affix that consists of repeating part of the underlying form".

Er is opnieuw een onafhankelijk argument voor de hier voorgestelde analyse van reduplicatie: alleen met behulp van regel (16) kunnen we de generalisatie uitdrukken, dat in alle reduplicatieprocessen van het Quechua steeds het hele grondwoord wordt gekopieerd. Als we de reduplicatie zouden bevelen in de woordvormingsregels, zouden we een nodeloos gecompliceerd stelsel van regels krijgen.

Wel wordt er nu een nieuwe theoretische entiteit geïntroduceerd in de morfologische theorie: de notie 'abstract morfeem'. Maar ook hiervoor is een argument. Dit wordt gegeven in de volgende paragraaf.

4. Grammaticale morfemen of kenmerken

Abstracte morfemen zijn geen nieuwe uitvinding in de morfologie. Zogenaamde grammaticale morfemen als PLURALIS zijn namelijk ook abstracte morfemen. Ze worden *grammaticale* morfemen genoemd, omdat ze een rol spelen in syntactische regels. Zo speelt het morfeem PLURALIS een rol in de conluentie-regel van het Nederlands. De eventuele noodzaak van grammaticale morfemen ondersteunt dus de noodzaak van abstracte morfemen in de morfologie. Ik zal nu proberen aan te tonen, dat de aanname van een grammaticaal morfeem PLURALIS voor het Nederlands inderdaad gewenst is.

Het Nederlands kent voor woorden op *-or* twee meervoudsvormen, één met het suffix *-s*, en één met het suffix *-en*. In het laatste geval verschuift ook het accent en wordt *-or* tot *-oor*.

(17) mótor	—	mótors	/	motóren
proféssor	—	proféssors	/	professóren
condensátor	—	condensátors	/	condensatóren

Er is blijkbaar een regel die in meervoudsvormen optioneel de [ɔ] spant tot [o.]. Bovendien verschuift dan het accent. Dit hangt ongetwijfeld samen met het feit dat in het Nederlands 'vreemde' woorden die eindigen op *-oor* accent krijgen op de laatste syllabe: *pastóor*, *kantóor*, *kwispedóor* etc. Woorden als *mótor*, *proféssor*, *condensátor* zijn immers ook vreemde woorden. We kunnen in dit verband buiten beschouwing laten, of de accentverschuiving al of niet een gevolg is van de vokaalspanning. Verder hangt, zoals bekend (Van Haeringen 1949, Schultink 1974), de keuze van het pluralis-suffix (*-s* of *-en*) in principe af van het accentpatroon van het grondwoord: als de laatste syllabe van het grondwoord beklemttoond is, krijgen we *-en*, en anders *-s*:

$$(18) \text{PLUR} \rightarrow \left\{ \begin{array}{l} \text{ən} \\ \text{ } \end{array} \right\} \left\{ \begin{array}{l} \text{V} \\ \text{[1 stress]} \end{array} \right\} \left\{ \begin{array}{l} C_0 \\ \text{---} \end{array} \right\}$$

De afleiding van de meervoudsvormen *mótors* en *motóren* verloopt nu als volgt:

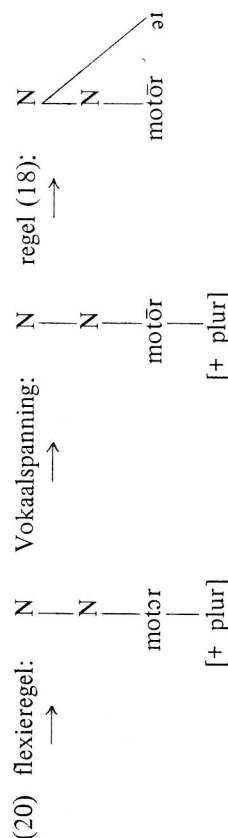
(19)

Flexie-regel	/mo.tɔr/	+PLUR	/mo.tɔr/	+PLUR
Vokaalspanning + accentverschuiving	—	—	o	—
Regel (18)	mó.tɔrs	s	—	ən
			mo.tóran	

Het grammaticaal morfeem PLUR is dus gewenst om de volgende reden: enerzijds kan de regel voor vokaalspanning plus accentverschuiving alleen werken in meervoudsvormen, en moet dus de informatie beschikbaar zijn, of een woord een meervoudsvorm is of niet. Anderzijds is de aard van het pluralis-suffix afhankelijk van het al-of-niet werken van de vokaalspannings/ accentverschuivingsregel. Deze samenhang kan beschreven worden met behulp van een grammaticaal morfeem, PLUR.

Het alternatief zou zijn, aan de regel van vokaalspanning een globale conditie toe te voegen die inhoudt dat de regel alleen mag werken, als later de meervoudsregel zal gaan werken. De vokaalspanningsregel moet dan dus 'voorkijken'. Het toestaan van dergelijke 'peeking rules' verhoogt echter de generatieve kracht van de grammatica en moet dus zoveel mogelijk worden vermeden. De oplossing met een grammaticaal morfeem vermijdt de aanname van regels die vooruit kunnen kijken.

Wel zou men in plaats van grammaticale morfemen ook grammaticale kenmerken ('features') kunnen gebruiken, b.v. [+ pluralis] in de context van de vokaalspanningsregel. De woordvormingsregel voor meervoud voegt dan niet een morfeem, maar een kenmerk toe. De afleiding van b.v. *motoren* verloopt dan als volgt:

Als we grammaticale morfemen gebruiken, gaan we er van uit, dat ieder grammaticaal morfeem een aparte fonologische realisatie krijgt. Het komt echter wel voor, dat één fonologische vorm meerdere grammaticale noties tegelijk uitdrukt, b.v. in het Grieks (Matthews 1974:143) en het Quechua (Muysken 1978). Het suffix *-sha(q)* in het Quechua drukt b.v. '1e persoon enkelvoud toekomstige tijd' uit. In zulke gevallen is het beter om met grammaticale kenmerken te werken. Er kunnen dan immers regels geformuleerd worden die de fonologische manifestatie van een *cluster* van kenmerken uitroepen of interpretatieregels die aan een woord met zo'n suffix een cluster van kenmerken toekennen. Ook REDUPL zou eventueel gereïnterpreteerd kunnen worden als een kenmerk. Het verschil tussen abstracte morfemen en abstracte kenmerken is echter niet cruciaal voor mijn betoog. Waar het hier alleen om gaat, is dat bepaalde woordvormingsprocessen met behulp van abstracte theoretische entiteiten (abstracte morfemen of kenmerken) in twee

stappen beschreven dienen te worden om formele redenen, en dat er onafhankelijke argumenten zijn om die processen in tweeën te splitsen.

5. Concluse.

De conclusie van mijn betoog is, dat de hypothese dat woordvormingsregels structuurbouwende, niet-transformationele regels zijn, niet wordt weerlegd door verschijnselen als reduplicatie en klinkerwisseling. De hypothese had bepaalde implicaties voor de beschrijving van affigering, klinkerwisseling en reduplicatie als manieren van woordvorming, maar in alle gevallen waren er onafhankelijke argumenten voor deze implicaties te vinden. Daarmee kan de hypothese – uiteraard voorlopig – gehandhaafd worden.

Bibliografie

- Adelaar, W.F.H.: *Tarma Quechua. Grammar, Texts*. Lisse 1977.
- Aronoff, M.: *Word Formation in Generative Grammar*. Cambridge Mass. 1976.
- Bach, E.: *Syntactic Theory*. New York 1974.
- Bloomfield, L.: *Language* (British ed.) London 1935.
- Booij, G.E.: *Dutch Morphology. A Study of Word Formation in Generative Grammar*. Lisse 1977.
- Chomsky, N. & Halle, M.: *The Sound Pattern of English*. New York 1968.
- Haeringen, C.B. van: 'De meervoudsvorming in het Nederlands', in id., *Neerlandica*. Den Haag 1949, 186-209. [ook in deze bundel]
- Marle, J. van: 'De taken van het lexicon', *Forum der Letteren* 19 (1978), 7-19.
- Matthews, P.H.: *Morphology. An Introduction to the Theory of Word Structure*. London 1974.
- Muysken, P.C.: 'Word structure in Quechua', voordracht gehouden op het 'GLOW Colloquium on local processes', Amsterdam, 8.4.1978, ongepubliceerd.
- Schultink, H.: 'Plaats en aard van morfologische regels in een transformationeel-generatief taalmodel', *Forum der Letteren* 15 (1974), 23-39. [ook in deze bundel]
- Siegel, D.: 'The adjacency condition and the theory of morphology' (ongepubl. paper, Denver Colorado 1976)